

Középvárosi társadalmak

Egy új, innovatív városfejlesztési
modell megalapozása

Szerkesztette:

Szirmai Viktória

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

SOPRON, 2020

Középvárosi társadalmak

Egy új, innovatív városfejlesztési modell megalapozása

Szerzők:

Bertalan Laura, Fábián Attila, Ferencz Zoltán, Hegedüs Judit,
Jankó Ferenc, Schuchmann Júlia, Szirmai Viktória, Tóth Balázs István

Szerkesztette:

Szirmai Viktória

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

Sopron, 2020

Soproni Egyetem, Lámfalussy Sándor
Közgazdaságtudományi Kar
Nemzetközi és Regionális Gazdaságtani Intézet

Szerkesztette: Szirmai Viktória
Kutatásvezető: Szirmai Viktória

ISBN 978-963-334-367-8 (nyomtatott)
ISBN 978-963-334-368-5 (elektronikus)
DOI 10.35511/978-963-334-368-5

A kötet az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosítójú, „Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban” című projekt keretében készült. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

Jelen kiadvány a jogtulajdonos írásos engedélye nélkül sem részben, sem egészben nem másolható, sem elektronikus, sem mechanikus eljárással, ideértve a fénymásolást, számítógépes rögzítést vagy adatbankban való felhasználást is.

© Soproni Egyetem Kiadó
9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.
Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábíán Attila
Soproni Egyetem általános rektorhelyettese
Minden jog fenntartva

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Orgován Katalin vezérigazgató

Példányszám: 500

Függelék

Ferencz Zoltán – Hegedüs Judit – Schuchmann Júlia

Az empirikus kutatás módszertani összefüggései

A „Társadalmi innovációk fenntarthatóságának vizsgálata városi terekben” c. EFOP-3.6.2-16-2017-00007 projekt több szempontból is újdonságértékű kutatás, mivel a hazai középvárosokban zajló társadalmi folyamatokat a korábbi kutatásokhoz képest új szempontok alapján vizsgálja meg, empirikus módszerekkel. Az empirikus kutatás előkészítése, így a vizsgálandó középvárosi minta kijelölése, a problémakör operacionalizálása kihívást jelentett. Ennek oka, hogy a kutatás keretei nem tették lehetővé a középvárosok teljes körű, de még a mintavétellel való vizsgálatát sem. Ezért a kutatócsoport tagjai megállapodtak abban, hogy 4 olyan várost választanak ki, amelyek bizonyos tulajdonságaik (lakosságszám, kiterjedtség, belső tagozódás léte, felsőoktatás jelenléte; korábbi kutatások, stb.) alapján hasonlóságot mutatnak; viszont más tulajdonságaik mentén (geográfiai pozíció; gazdasági hagyományok; ebből fakadó társadalmi fejlődés) pedig jelentős eltéréseket tapasztalhatunk. Ezen kiválasztási szempontok érvényesítése biztosította azt, hogy az elemzések során mind a hasonlóságok, mind a különbözőségek mentén jól értékelhető szempontokat alkalmazhassunk.

A kutatás kvalitatív és kvantitatív módszereket egyaránt használt. A magyar városfejlődési folyamatok, ennek keretében a különböző urbanizációs ciklusok, kitüntetetten a rendszerváltozás után kialakuló térbeli társadalmi problémák feltárását a vonatkozó nemzetközi és hazai szakirodalmak, a várospolitikai stratégiai dokumentumok feldolgozása előzte meg. A fő városfejlesztési dokumentumokat és stratégiák között kiemelten a következők jelentek meg: Településfejlesztési Konceptiók 2014–2030, Integrált Településfejlesztési Stratégiák 2014–2020. (ITS), Integrált Területi Programok (ITP), Integrált Városfejlesztési Stratégiák (IVS), gazdasági programok, különböző releváns akciótervek, például Mobilitási terv, Energiaterv, Helyi közösségfejlesztési terv.

A szakirodalmi háttér feltárása mellett szekunder kutatás keretében a hazai középvárosokra statisztikai adatgyűjtést végeztünk a Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TEIR), a Központi Statisztikai Hivatal településsoros adatbázisaiból, valamint a vizsgált városi önkormányzatok adatbázisaiból.

A várospolitikai modellek társadalmi hatásainak vizsgálatára 1200 fős reprezentatív lakossági adatfelvétel készült. A várospolitikák társadalmi beágyazottsága, a városi problémák innovatív kezelési eszközeinek mélyebb feltárását, összesen 50 darab strukturált mélyinterjú összegzett eredménye segítette. Az elemzések az objektív folyamatokra, adatokra, a már meglévő stratégiai dokumentumokra, a kérdőíves felmérés eredményeire, valamint az interjúkra, a különböző szereplők véleményére támaszkodnak.

A középváros minta kijelölése

A mintába négy hazai középváros került: Sopron, Kaposvár, Eger és Békéscsaba. A középvárosok kiválasztásának főbb szempontjai az összevethetőségük volt. Ennek érdekében figyelembe vettük a népességszámukat, a geográfiai helyzetüket, valamint az eltérő városfejlődési múltjukból is eredő gazdasági fejlettségüket. Az alábbi térképen jól látszik a négy vizsgált középváros országon belüli, regionálisan is differenciált elhelyezkedése.

52. ábra: A vizsgált középvárosok országon belüli elhelyezkedése

Forrás: saját szerkesztés

Mintavételi eljárás

A 2019 nyarán végzett kérdőíves vizsgálat során városonként 300-300 fő, összesen 1200 fő lekérdezése történt meg, biztosítva a reprezentativitást nemre, korra, területi elhelyezkedésre és iskola végzettségre. A kor, nem és a területi elhelyezkedési adatok így a legfrissebb (2018, 2019) adatok alapján készültek. Az iskolai végzettség adatokat a 2011-es Népszámlálás

településsoros adataiból vettük a 2016-os Mikrocenzus eredményeivel korrigálva. A mintába bekerült városokban a lekérdezett személyek a „véletlen séta” valószínűségi mintavételi eljárás módszerével kerültek kiválasztásra.

A kérdezőbiztosok az adott település önkormányzata által rendelkezésünkre bocsátott adatok alapján készített segédletet kaptak, amely a körzet becslött demográfiai sajátosságaira hívja fel a figyelmüket, egyúttal iránymutatóként szolgált a válaszadók kiválasztásakor. A városok belső övezeteinek (centrum, átmeneti övezet, külvárosi övezetek) lehatárolása a hatályos Integrált Településfejlesztési Stratégiákban (ITS) meghatározott városrészek kijelölésével, valamint az önkormányzatok illetékes szakembereivel való egyeztetés alapján történt. A kialakított minta egyenként a vizsgált városok egészére és a vizsgálati koncepció alapján kisebb érvényességgel a középvárosokra vonatkozó megállapítások megtételére volt alkalmas. A városokon belüli övezetekre vonatkozóan nem lehetett érvényes megállapításokat tenni. A négy város mintájából a középvárosok egyes övezet-típusaira viszont szintén nagy bizonytalansággal tehetünk megállapításokat.

A kérdőíves vizsgálat tartalma

A kérdőív összeállítása során fontos cél volt, hogy jól strukturált legyen és információkat kapjunk a vizsgált középvárosokban élő megkérdezettek véleményéről településük városfejlődési folyamataival, problémáival kapcsolatban, a helyi várospolitikához való viszonyukról, annak társadalmi beágyazottságáról. A kérdőív összesen 32 kérdést tartalmazott, melyek összesen kilenc kérdésblokkokra oszlottak. A kérdőív kérdéseinek összeállításánál figyelembe vettük azt is, hogy korábbi kutatásokra (magyar nagyvárosokra, új iparvárosokra) vonatkozó kérdéseivel összehasonlíthatóan fogalmazzuk meg azokat. Ez a szempont további, szélesebb körű felhasználási és értelmezési lehetőségét adja a beérkező válaszoknak.

A kérdőív a következő kérdéscsoportok szerint tagolódott:

- Demográfiai viszonyok
- Munkahely, munkavégzés, munkanélküliség
- Költözési szándék
- Településsel való elégedettség
- Település fejlődésével kapcsolatos elvárások
- Településen tapasztalt problémák megítélése
- Várospolitikai eszközök megítélése
- Várospolitikával való elégedettség
- Saját anyagi helyzet megítélése

A kérdőív többségében előre megfogalmazott, ún. zárt kérdéseket tartalmazott, amelyekből a válaszadónak kellett kiválasztania a szerinte leginkább adekvát választ. A megkérdezettek attitűdjének vizsgálatához a

Likert-skálás módszert alkalmaztuk, vagyis a válaszadónak egy ötfokozatú skálán kellett „osztályoznia” a probléma fontosságát. A zárt kérdések mellett helyet kapott egy-két nyitott kérdés is, ahol a válaszadónak lehetősé-
gük volt szabadon kifejezni véleményüket (például hogyan látják városuk jövőjét, vagy mi az oka annak, hogy el akarnak költözni a városból).

A strukturált mélyinterjúk tartalma

Az empirikus kutatás mellett városonként 15-15 strukturált mélyinterjú készült, a vizsgált középvárosok elitcsoportjainak képviselőivel, köztük a helyi várospolitikában, városfejlesztésben meghatározó szerepet játszó szakemberekkel, helyi értelmiségiekkel, döntéshozókkal, valamint a helyi civil szervezetek képviselőivel. Külön interjúvázlat készült a különböző elitcsoportok képviselőinek. Az interjúk során az alábbi kérdéseket dolgoztuk fel: Hogyan ítéli meg a városfejlesztési irányokat? Kinek épült a város? Milyen fő városi problémákat lát, látja-e a törekvéseket ezek megoldására rövid és hosszútávon? Milyen nemzetközi városfejlesztési együttműködésekben vett részt a város? Melyek voltak az utóbbi évek fő városfejlesztési projektjei a városban? Hogyan értékeli az utóbbi évek városfejlesztési törekvéseinek eredményességét, hatásait? Mit tartana fontosnak a jövőre nézve? Vannak-e helyi civil kezdeményezések a városi-társadalmi problémák megoldására? Melyik a legfőbb kihívás városa számára rövid és hosszútávon, milyen módon lehetne ezekre megoldást találni?

A kutatás sikeressége és a kötet kidolgozása jól megalapozott módszerekre is épült, ezért lényegesnek tartottuk ezek külön kiemelt közlését.